

МИЛИЈА СТАНИЋ

О НЕКИМ КВАЛИТАТИВНО-КВАНТИТАТИВНИМ ОДНОСИМА
УСКОЧКОГ ГОВОРА ПРЕМА ДРУГИМ НАРОДНИМ ГОВОРИМА
НАШЕГ ЈЕЗИКА И ПРЕМА НАШЕМ КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ

1. — Сваки је дијалекат својствен, тј. одликује се неким својим језичким гојавама од осталих дијалеката истог језика, али се путем изоглоса, а и иначе, мрежасто спаја са осталим дијалектима, у мањој или већој мјери, резумује се.

Хтио сам у овом раду да покажем неке акценатско-дужинске односе ускочког говора према другим народним говорима српскохрватске језичке територије.

2. — У Ускоцима је редовно *Раде, Миле, Пéro* итд. Ту појаву срећемо и у другим говорима на југозападу наше земље. Тако А. Пецо има: *Пéro, Мујо, Раде, Суле* (ГИХ, 14). У староцрногорским говорима стање је, наравно, друкчије; исп. М. Пешикана: *Пёрд* и *Пéro* (ССЈБГ, 28) и *Мйћд, Вујд* (ibid., 27), што, у транспозицији, одговара ускочком говору, и М. Решетара: *Доко, Вáсо, Рéro, Нíко* итд. (SB, 2). Б. Милетић има за Црмницу: *Блáжсо, Зáро, Гáвро, Љúбо, Мйло, Крсио* итд. (ЦГ, 395). У П. Ивића *Бу́ро* (Диј, 135). Б. Николић: *Бáйша* и *Ба́йша, Ђóка* и *Ђóка, Бúра* и *Бу́ра, Жйка* и *Жйка, Јóва* и *Јóва* итд. (СГ, 238/38). Интересантна је и Стевовићева слика за Грузу: *Бóжа* и *Бóжо, Вáса* и *Вáсо, Ђóка* и *Ђóко, Јóва* и *Јóво*, али он има и *Мйћа, Мйка, Жйка* и сл., па и *Мйкић, Жйкић* и сл. (ШГГ, 509/109). Треба овдје додати да властита имена овог типа на -е (*Раде, Миле, Си́áne* итд.) имају дјелимично у шумадијско-војвођанским говорима акценат као и у неким староцрногорским говорима: *Раде, Миле, Си́áne* и сл. Овај акценат остаје и у случају парадигматско-морфолошке диференцијације: *Рада* и *Радеиша* (ген. једн.), *Мйла* и *Мйлеиша, Ра́ла* и *Ра́леиша* итд. Д. Јовић наведи за Трстеник: *Миле — Мила* (ТГ, 30).

Различити су акценатски односи и у презименама изведеним од тих личних имена: *Пéровић, Цéровић, Ба́ковић, Ра́дсвић, Ђóсовић* итд. У Ускоцима и *Пéровић, Цéровић, Ра́довић, Мйновић, Ла́левић* итд. другдје (на

истоку, у неким староцрнгорским говорима итд.). Има диференције и у изговорима презимена типа *Јањковић*: *Јањковић*, *Сјањковић*, *Мирковић*, *Брањковић* и сл. у Ускоцима и *Јањковић*, *Сјањковић*, *Мирковић*, *Брањковић* итд. — другдје.

Велика је разлика у акценту и у презименима типа *Јовановић*. У Ускоцима је акценат на основи, као и у другим говорима по југозападу наше земље, а у другим крајевима је повучен ка крају, тј. секундаран: *Јовановић* и *Јовановић*, *Тодоровић* и *Тодоровић*, *Лакићевић* и *Лакићевић*, *Павићевић* и *Павићевић*, *Радановић* и *Радановић*, *Вуксановић* и *Вуксановић*. Основни и секундарни акценат сретa се и у именима типа *Милинко*: *Милинко* (Ускоци) и *Милинко* (другдје), што је случај и са одговарајућим општим именицама: *чујавко* и *чујавко*, *слинско* и *слинско*, *сираниљско* и *сираниљско*. Ваља напоменути да је тип са секундарним акцентом распрострањенији. Неки наши рјечници, као РЈАК, РСАНУ, РМСХ, основни акценат најчешће и не дају, већ само повучени. И у Вука (СР) је повучени акценат у предности: *Милинко* (*Милинко*), али не увијек: *Миленко* (*Миленко*) и др.

Са ускочким акцентом имена и презимена доста се слаже горобилски акценат имена и презимена: *Велко*, *Гојко*, *Живко*, *Јанко*, *Рајко*, али *Бранко*, *Мирко*; затим: *Лековић*, *Мићовић*, *Гавриловић*, *Вилдичијевић* итд. (ГСГ, 640—641/22—23), док се њептански (ГЈБ, 178/20) и слаже: *Гавриловић*, *Јовановић*, али и не слаже: *Јовановић*. Са ускочким се слаже и Гружа: *Богичевић*, *Вучићевић*, *Божковић* (не *Божковић*), *Сидевовић* (не *Сидевовић*) итд. (ШПГ, 509/109), а и П. Ивић, за биоградички говор, има: *Сиданковић*, *Савковић*, *Јанковић* (ББГ, 137/13). Д. Јовић, међутим, биежи: *Радивчевић*, *Сиданимировић* и *Сиданимирковић*, *Недељковић* и *Недељковић*, *Радвановић* и *Радвановић*, *Раденковић* и *Раденковић*, *Игњатовић* и *Игњатовић* (ТГ, 31).

Велико је акценатско шаренило од мјеста до мјеста у именима као *Милош*, *Душан* итд. Вук има: *Милош*, *Ћрош*, *Радош* — *Радша*. Тако је и у Ускоцима. У њима је и *Јагош* — *Јагша*. Вуковић наводи за Пиву и Дробњак: *Милош* — *Милша* и *Милоша*, *Јагош* — *Јагша*, и *Јагоша*, *Радош* — *Радша* и *Радоша* (АГПД, 204, 210). РЈАК се овдје држи Вука, а РСАНУ даје само *Јагош*. Вук: *Пећар* — *Пејра* (*Пејра*); Ускоци само: *Пећар* — *Пејра*; Ружичић: *Пећар* и *Пејру* (АСПГ, 118 и 124). Вук даје *Душан*, а тако и РЈАК и РСАНУ. У Ускоцима је, међутим, *Душан* — *Душана*, *Душане*. Вуковић вел: „Поред *Душан* — *Душана* (ово ће бити новије) чује се и *Душан* — *Душана* и *Душан* — *Душана* (АГПД, 213). И у Комарници је *Душане* (из моје грађе). У Ускоцима је *Богдан* — *Богдана* и *Богдане*. Вук исто. Решетар: *Вогдан* — *Вогдана* ОР (SB, 75). Према ускочком *Бдољуб*, *Дрдољуб* и сл. стоји Вуково *Бдољуб* (*Богдољуб*), *Дрдољуб* и сл., РЈАК *Dragoљub* и *Вдољуб*, РСАНУ *Бдољуб* (*Богдољуб*), *Дрдољуб*.

3. — Именице типа *галоња* све су под дугоузлазним акцентом: *сивоња*, *шароња*, *јероња*, *зикоња*, *дивоња* итд. Одступања су врло ријетка: *дјивоња* поред *дивоња*. То, разумије се, и у именима тих волова: *Зикоња*, *Галоња* итд. Вук се штро одваја: *дугоња*, *китиоња*, *мркоња*, а и Москов-

10. — Даничићеве примјери *бра̄ишић*, -а, *гр̄дохой*, -а, *д̄д̄с̄иой*, -а, *Дӯнав*, -а, *й̄с̄иок*, -а, *Њ̄г̄ош*, *д̄иок*, *Прӣзрен*, *р̄ибић*, *с̄усед*, *ӣӯђин*, *зл̄д̄ӣвр* изговарају се у Ускоцима овако: *бра̄ишић* — *бра̄ишића*, *гр̄дохой* — *гр̄дохойа*, *д̄д̄с̄иой*, *Дӯнав*, *й̄с̄иок*, *Њ̄г̄ош*, *д̄иок*, *Прӣзрен*, *с̄ӯсед*, *ӣӯђин* — *ӣӯђина*, *зл̄д̄ӣвр* — *зл̄д̄ӣвора*. Именице као *ко̄ӣлић* и *ка̄блић* имају деојак изговор у Ускоцима: *ка̄блић* и *ка̄блић*, *ко̄ӣлић* и *ко̄ӣлић*.

11. — Именица *човек* има у Вука *човек* и *човек* (*човек*), *човека* (*човека*); у Даничића *човек*, *човек*, *човека*, *човеку*. Прав *човек* и *човек*, *човека* и *човека*, *човек* и *човек*, *човека* и *човека*, *човече* и *човече*. У Ускоцима: *чоек* — *чоёка* и *чоёка*, вок. *чөече* и *чөече*.

12. — Ускочки примјери *бра̄ишац*, *гл̄џсањ*, *ј̄мац*, *р̄огаљ*, *св̄џсањ*, *с̄ӯжањ* гласе у Даничића: *бра̄ишац*, *гл̄џсањ*, *ј̄мац*, *св̄џсањ*, *с̄ӯжањ* (СА, 36).

13. — Даничићеве именице *д̄р̄хай*, *к̄мак* (СА, 33) и сл. изговарају се у Ускоцима: *д̄р̄ай*, *к̄мак* и сл., а Даничићево *н̄џ̄ак*, *й̄оклон*, *р̄а̄з̄ум* (СА, 36) овако: *н̄џ̄ак*, *й̄оклон*, *р̄аз̄ум*.

14. — Ваља напоменути да у књижевном језику имамо повучен акценат у лок. једн. у облицима као *ам̄бару*, *дӯвару*, *мес̄ецу*, *облаку*, *облику*, *ио̄јасу*, *случ̄ају*, *обр̄учу* итд. (СА, 37), док се у ускочком говору углавном задржава акценат осталих падежа: *ӯ ам̄бару*, *ӯ дӯвару*, *на̄ м̄л̄ес̄ецу*, *ӯ облаку*, *ӯ ио̄јасу*, *ӣд̄ об̄лику*, *ӯ случ̄ају*, *ӯ вазд̄уху*, *ӯ вр̄иш̄ју* итд.

15. — У Ускоцима је *к̄ма̄и*, -*а̄и* итд., тип *ј̄ӯнак*, -*ака*, као и у Вука (*к̄ма̄д*, -*а̄да*), али је у Даничића (СА, 42) *к̄ма̄д*, али уместо *к̄ма̄ди* итд. има *кома̄ди* (ном. мн.), *кома̄да̄* (ген. мн.) итд. по типу *ј̄ӯнак*. Ни у ген. мн. именица као *л̄ешник*, *м̄јесец* и сл. не слажу се Ускоци и Даничић: у Ускоцима је *л̄ешник̄а* и *м̄л̄ес̄еца̄*, а у Даничића *л̄ешник̄а* и *м̄ес̄еца̄* (СА, 37). Нема подударача ни у лок. једн. именица типа *камен*: у Ускоцима је акценат на првом слугу као и у осталим падежима — *на̄ камену*, *ӯ бус̄ену*, *на̄ й̄ламену*, *ӯ й̄рс̄иену*, а у Даничића је акценат повучен с првог слога — *на камену*, *у бус̄ену*, *на й̄ламену*, *у й̄рс̄иену* и сл. (СА, 38).

16. — У Ускоцима је *гр̄едел̄* — *гр̄едела̄*, *д̄ч̄уг* — *д̄ч̄уга*, *гр̄ебен* — *гр̄ебена̄*, а у Гл. Елезовића *гр̄едел̄* (РКМД, s. v., 110), у Вука *гр̄едел̄*, -а, као у Ускоцима; у Даничића *гр̄ебен* — *гр̄ебена̄*, *д̄ч̄ух* — *д̄ч̄уха* (СА, 38). Разумљива је разлика између Гл. Елезовића *н̄й̄меӣ* и Ускока *н̄й̄меӣ*, али без разлике у осталим падежима: *н̄й̄меӣа* (Елезовић, РКМД, s. v., 462) и *н̄й̄меӣа* (Ускоци).

17. — Постоји доста велико колебање од говора до говора у квантитету посљедњег слога именица типа *й̄рибој*. У Ускоцима је тај слог без дужине: *й̄рибој*, *на̄бој*, *ӯбој*, *на̄вој*, *за̄вој*, *ра̄збој*, *ра̄здој*, *на̄й̄ој*, *Прӣбој* итд. У Вука је дужина редовна: *й̄рибој*, *за̄вој* итд., а тако и у Пешикана: *й̄ријебој*, *за̄вој* (ССЈГ, 41). Тако је и у Даничића (СА, 34).

18. — Док је у Ускоцима редовно *ӣџдоче* — *ӣџдоче*, *ж̄ивоӣ* — *ж̄ивоӣ*, *со̄ко* — *со̄коле*, *сл̄ӣнеӣ* — *сл̄ӣнеӣу* итд., дотле М. Решетар има: *š̄edoče*, *ž̄ivote* O; *s̄jedōče* P; *sv̄jedōkā* R; *s̄jedōkā* P; *š̄edōkā* O, *ž̄ivōtā* PO, *k̄d̄nōrā* P; *s̄jedōcīta* P; *š̄edōcīta* O; *kon̄d̄rīta* P (SB, 59).

28. — Као што се зна, ген. мн. именица ж. р. *a*-основа типа *мајка* гласи у књижевном језику: *мајākā*, *црќāvā*, *ћурākā* итд. Ускочки говор задржава једински акценат: *мајākā*, *црќāvā*, *карајīā*, *гривāñā*, *чаvкā*, *илvākā* (према ном. једн. *илvока*, плъснат камен за игру пловкање) итд. У другим народним говорима слика је шаролика: М. Пешикан: *црќāvā*, *йрйīākā* (ССЈГ, 59), али и *карајīā* (ibid., 63) према ускочком *карајīā*. Исп. и Белића (РД, 71): *гривāñā*, *ћурākā*, *карајīā*. Московљевић: *бāñākā*, *ћурākā*, али *клевāvā*, *йрйīākā*, *црќāvā*, *крйшākā*, *гајīākā*, *гужāvā* (*гужvī*), *дбјкī*, *црќvī* (АПГ, 4). Стевоић: *бāñākā*, *карајīā* (и *каријī*), *ћурākā* (и *ћуркī*), *биљākā* (и *биљкī*), али *црќāvā*; остале се задржавају на *-и* и задржавају основни акценат: *гајīкī*, *гужvī*, *гривñī*, *дбјкī*, *мајкī* итд. (ШГГ, 513/113). Л. Вујовић: *црќvеак*, *баоскеак*, *мајчvеак* (МД, 224/152).

29. — У књиж. јез. је *йкāла*, *йрāла*, *йрēла*, *везīла*, а у говорима по југозападним крајевима *йрāла*, *йкāла*, *йрēла*, *везила*. Овако је, разумије се, и у ускочком говору. Исп. и М. Пешикана ССЈГ, 50, за пуцки говор.

30. — Позната дужина у ген. једн. именица ж. р. *a*-основа у књиж. јез. сасвим се добро чува и у ускочком говору: *глаvē*, *сйрāнē*, *ливадē*, *другāрицē*. Међутим, процес скраћивања и губљења дужина у знатном броју народних гоџора као да се све више шири. Као да савремени човек нема времена да лагано и отегнуто говори. Исп. и П. Ивића за говор Галипољских Срба: *брāдē* [м. *брāдē* — М. Ст.], *глаvē*, *сйрāнē*, *йрāvē* итд. (ГГС, 34).

31. — Именице типа *сйрāна* мијењају у ускочком говору у дат., инстр. и лок. мн. */y/*: *сйрāмана*, *глаvама*, *руkама*, *грēдама* итд., али и *сйрāнама*, *влāкама*, *грēдама*. У примјерима кевки су *свиñама*, *слугама*, *браздама*, *кумама*, *вилама* и сл. готово је редован дугоузлазни акценат у тим падежима. У другим народним говорима стање је разнолико. М. Московљевић: *брāдама*, *грāнама*, *слугама*, *йдрбама*, *кљујама*, *врбама*, *грēдама*, *глаvама*, али *сйēнама* и *сйēнама*, *сйрāнама* и *сйрāнама*, *сйрēлама* и *сйрēлама* (АПГ, 4). П. Ивћ: *кулама* (Диј, 136). Б. Николић: *брāдама*, *грāнама*, *руkама*, *свиñама*, *сйрāнама* итд., али *двцама* и *овцама*, *слугама* и *слугама*, *башйама* и *башйама*, *блужама* и *блужама*, *звездама* и *звездама* итд. (СГ, 241/41 — 242/48). Стевоић (Гружа): *двцама* и *овцама*, *свиñама* и *свиñама*, *слугама* и *слугама*, *грāнама* и *грāнама* итд., али само *браздама*, *бранама*, *бунама*, *врсйама* итд. (ШГГ, 512/112).

32. — Именице *рука* и *нога* различито се понашају у разним народним гоџорима. Сви њихови облици у ускочком говору гласе: *рука* — *рукē* — *руци* — *руку* — *руко* — *рукōм* — *руци* — *руке* — *рукū* — *рукама* — *руке* — *руке* — *рукама* — *рукама*; *нога* — *ногē* — *нози* — *ногу* — *ного* — *ногōм* — *нози* — *ноге* — *ногū* — *ногама* — *ноге* — *ноге* — *ногама* — *ногама*. Б. Николић има за сремски говор: *рукōм*, *руkом* и *рукōм* у инстр. једн., у ген. једн. *рукē*, ген. мн. *рукū* и *рукū* (СГ, 241/41). У Стевоића је у Гружи: *рука* (ном.) — *рукē* и *рукē* (ген. једн.), *рукōм* (инстр.), *рукū* (ген. мн.) (ШГГ, 511/111). Лука Вујовић за мрковићки говор: ген. мн.

ногаак, рѹкеак, ногѹ (МД, 224/152). М. Решетар, за Озриниће, биљежи: *riĳkōt*, што је исто што и *рѹкѹм*, а за Трпањ: *riĳkē, riĳkōt* (тј. *рѹкѣ, рѹкѹм*) поред *riĳkē, riĳkōt*, тј. *рѹкѣ, рѹкѹм* (SB, 28—29). И у горобиљском је *рѹкѹ* и *ногѹ*, тј. ст. рински, двојински генитив (ГСГ, 638/20), као у Ускоцима.

33. — Именице типа *забава* различито се изговарају у разним крајевима: *забава* — *зѣбава* — *зѣбава*. У Ускоцима је *зѣбава, слѣмница, слѣнчица, зѣдуа, зѣвада, зѣмука, нѣвада* итд. Тако је и у Цуцама: *зѣбава, зѣбуна, зѣвада* итд. (ССЉБГ, 54).

34. — Ријеч *кѹкошка* изговара се у књ. јез. *кѹкѹшка*, а у Ускоцима *кѹксика*. Овако је и у М. Пешикана у Цуцама (ССЉБГ, 50).

35. — У акуз. једн. именица ж. р. типа *висина* акценат у Ускоцима осцилира између кратког силазног на првом слогу и кратког узлазног на другом. То се види из примјера: *ѹ ѿланику, нѣ ѿланину, ѹ висину, ѹ ширину, брзину (нѣ брзину) и брзину (ѣа брзину), чѣсѣину (нѣ чѣсѣину) и чѣсѣину (ѣа чѣсѣину), дѹбину (ѹ дубину) и дубину (ѹ дубину)* итд. Слично је и у другим народним говорима. А. Белић има: „*чѣсѣину, срѣмоју, брзину, вѣсину, срѹћину, дѣљину, дѹбину, дѹжину, шѣричу, сѣјдноћу, жѣвину, лѣдину, лѣйоћу, ѿлѣнину, рѣвину, рѹдину*; има их са колебањем у акуз. једн. као *крѣвину — крѣвину, ѿзѣвину — ѿзѣвину* (РД, 70). Московљевић: *крѣвину и крѣвину, дубину и дѹбину, шѣричу и шѣрину*; затим: *ѿлѣнину, ѹ ѿланину, нѣ брзину, ѹ дубину* итд. (АПГ, 5—6).

36. — Јован Вуковић (АГПД, 243) вели да реч *часѣ* има у Пиви и Дробњаку *час — чѣгѣи* кад значи *honor*, а *час — чѣгѣи* кад значи *convivium* (гозба). У Ускоцима постоји та значењска разлика, али не и акценатска — и у једном и у другом случају каже се *час — часѣи*.

37. — У Ускочком говору ген. мн. гласи: *кѹсѣи* (Нема од њѣга ништа до *кѹсти*), *ѹчи* (Нијесам, ѹчи ми!), *ѿрсѣ, ѿлѣћѣ, ѹши, шѣрѣ* итд., а Решетар за Озриниће биљежи: *kostĳ, poĳĳ, kĳerĳ*, а за Прчањ: *plĳĳĳĳ, kĳstĳĳ, poĳĳĳ, ōĳĳĳ* (SB, 104). Данило Брјактаревић вели: „Именице *ѹчи, ѹши, ѿлѣћѣ, ѿрсѣ* не чувају дуалске облике у ген. мн., већ гласе *ѹчи, ѹши, ѿрсѣ, ѿлѣћѣ* и *ѹчи, ѹши, ѿрсѣ, ѿлѣћѣ*” (НСГ, 87).

38. — За разлику од Даничића, који има у инстр. *зѹбљу, кѹићу, крѣљу, сѹљу* (СА, 79), у Ускоцима је *зѹбљу, кѹићу, крѣљу, сѹљу* и сл.

39. — Даничић (СА, 80) вели да се акценат у ријечи *смрѣи* не мења. Међутим, у Ускоцима се каже: *на смрѣи, у смрѣи*, тј. акценат се у овом падежу мења, ε тако је и у Пиви и Дробњацима, у Пљевљима и у поцарском говору (АГПД, 244; АСПГ, 140; АПГ, 32).

40. — Збирне именице типа *јагњад* иступиле су у ускочком говору из своје јединске парадигме и прешле у множинску: *јагњад — јагњадѣ — јагњадѣма* итд. Као што се види, завршни вокал у ген. мн. је дуг, а само је по изузетку кратак. То је супротно књижевном језику, а у народним говорима је и овако и онако. М. Московљевић има: *ѿлѣлѣдѣ, бурѣдѣ, жѣдрѣдѣ, зверѣдѣ, јунѣдѣ, ѿлѣлѣдѣ, али и жѣдрѣдѣ, ѹмчѣдѣ, ѿлѣлѣдѣ* (АПГ, 37). Асим Пецо каже: „Колективне именице на *-ад* овдје

не знају за облике генитива множине: *шѣлѣдѣ, јѣрѣдѣ*, како је то код Вушовића” (ГИХ, 21), док Игрутич Стевовић наглашава: „Збирне именице формације -ад у говору Грузе немају сингуларну промену и сингуларну конгруенцију. . . већ плуралну промену: *шѣлѣд, шѣлѣдѣ, шѣлѣдима*” (ШГГ, 580/180). Кад ти плуралски облици имају значење колектива, онда, вели он, постоје посебни акценатски облици: *шѣлѣдѣ — шѣлѣдма* (ibid.). И М. Пешикан говори о дужинама у ген. мн. ових и сличних именица (ССЈБГ, 55).

41. — Посљедњи слог у именицама типа *младосѣ* дуг је у књижевном језику, а тако је и у ускочком говору: *млѣдѣс, сѣдѣрѣс, мѣлѣс, ѣдѣкѣс, мѣдѣрѣс, бѣлѣс, жѣлѣс* итд. У другим народним говорима је или дуг или кратак. В. Милетић даје за црнички говор: *жѣлѣс[ш], сѣдѣрѣс[ш], ѣдѣкѣс[ш], бѣлѣс[ш]* (ЦГ, 387). М. Московљевић нема дужине на посљедњем слогу у поцерском говору: *блѣгосѣ, вѣрносѣ, вѣрдносѣ, дѣжносѣ, јѣросѣ, хрѣбросѣ*, али *ѣскуднѣсѣ, чѣсѣишѣсѣ* (АПГ, 33). И. Стевовић наводи за Грузу: *жѣлѣсѣ, мѣлѣсѣ, млѣдѣсѣ, ѣдѣкѣсѣ* итд., али *смѣрносѣ, слѣбосѣ* (ШГГ, 580/180), *сѣфрашѣливѣсѣ, чѣсѣишѣсѣ* итд. (ibid., 581/181). У Д. Јовића, за трстички говор, налазимо: *сѣдѣрос, бѣлес, рѣдѣс* (ТГ, 71).

42. — Личне замјенице као *ја* и сл. гласе у ускочком говору као и у књижевном језику: *јѣ, шѣ, ѣн, ѣна, ѣно*. Падежни облици су као у Вука: *мѣне, шѣбе, сѣбе, ѣму, ѣга* итд., за разлику од многих народних говора, у којима се ти облици изговарају са краткосилазним акценатом: *мѣне, шѣбе, мѣни, шѣби, ѣга, ѣму* итд. Овдје је, у Ускоцима, дуг вокал и у облицима *ѣг, ѣг* и сл., сем у случајевима какви су *ѣрѣдѣ ѣг, ѣдѣ ѣг* и сл.

У другим народним говорима срећамо: *јѣ, шѣ, мѣ, вѣ* — скраћено \cap у \oslash у отвореном слогу у говору Галипољских Срба (ГГС, 33), а у енклизи: *јѣ, шѣ* и сл. (ibid., 34). П. Ивић има: *ѣг* (Диј, 134). У Барјактаревића: *мѣне, шѣбе, сѣбе* (НСГ, 89).

43. — Ген. једн. замјенице *ѣа* варира у квантитету завршног слога. Тако М. Стевановић има *ѣдѣга* (ССЈ, 314), док је у М. Пешикана *ѣдѣга* (ССЈБГ, 67), у Белића: *ѣдѣга, ѣдѣг* (РД, 190). Он има и *ѣдѣгај* (ibid.), а у Т. Маретића: *ѣдѣга* (ГС, 188). У Ускоцима је *ѣдѣга, ѣдѣг* и *ѣдѣгај*.

44. — Не слажу се Ускоци и Вук у квантитету посљедњег слога ни у још неким случајевима. У Вука је *млѣда, дрѣга, Гацко* — поименичени придјиви и у парадигми чисте именице: *млѣде* (ген. једн.), *млѣди* (дат. једн.) чтв., а у Ускоцима поименичени придјиви одређеног вида и у парадигми такви облици: *млѣдѣ* (невеста) — *млѣдѣ* (ген.) — *млѣдѣј* (дат.) итд. У Ускоцима се топоними, постали од придјева, данас осјећају само као именице и мијењају се тако: *Лѣйово, Мѣлѣнско, Крѣново, Гѣрѣнско* итд., ген. *Лѣйова, дат. Лѣйову* итд. У Вука је *Гѣрѣнско* — *Гѣрѣнског*. У Ј. Вуковића, за Пиву и Дробњак: *Мѣлѣнско — Мѣлѣнског* (АПЦД, 390), дакле вуковско-ускочки хибрид.

45. — Велике су разлике у изговору одређених придјева типа *свѣиш*. У Ускоцима је редован дугосилазни акценат: *свѣишѣ, гѣсѣишѣ, грѣишѣ*,

љуџић, млакџи, шврџди, шџуђи, мекџи, муџинџи, мџрџи, џиџјесни (: ек. *џесни*) итд. Само неки од тих придјева могу бити под краткоузлазним акцентом: *свџић* (Шта ђво бџи, бџок ти свџети?!), *мекџи, шџуђи*. М. Москољесџић, за поцерски говор, има: *џусџић — џусџић — џусџић, џоркџи, џуџић, млакџи, шврџди, шџуђи, џуџић, черсџић* (АПГ, 39). Москољесџић на истом мјесту каже: „Такву акцентуацију у одређеном џиду имају придјеви још чешће у дубровачком”. Ј. Вуковић даје: *шџуђи, свџић* и *свџић*. Б. Николић, за говор сјеверозападне Србије и Срема, има гстово редовно краткоузлазни акценат у поменутих случајевима: *свџић, шџуђи, врџић, џуџић, у младџим курузима* (у сремском говору); у тршићком: *благџа, џуџић, џуџић ракија*; у мачванском: *чџсџић курузи, крџић ђне саре, леџок пџта, младџе ђве свџиће, белџг брашна* итд.; у колубарском: *врџић, џуџић ракија, џуџић пџприка, шџива рџнџ ђва, Свџић Сава*, (СГ, 278; ТГ, 392; МГ, 217; — 218; КГ, 24), *шврџди сџр, шџуђи*. И у другим говорима овог региона сусреће се ова акценатска појава — у говору села Обада: *врџић* (ракија), *џуџић* (препеченица), *џџџнџ чаша, чџсџић сџто, шџуђи, свџић* поред *младџи, благџи, врџић, жџивџ* итд. (ГСО, 31); у говору Љештанског (регија Бајине Баште): *младџа бурџнија, шџуђе* (ГЉ, 180); у говору Горобила (код Ужицке Пожеге): *врџић, џуџић* ракија, *џркџи џџџ, џусџић пасуљ, чџсџић сџто, шџуђи* чџвек; *свџић* Сава, *шврџди сџр, младџи сџр*, али *младџи чџвек*. Очигледно је да је у сјевероисточним крајевима ова појава, која се сретала и у неким другим придјевским типовима, шира него у југозападним.

46. — Придјеви *бос* и сл. имају у ускочком говору ове форме: *бџс — бџса — бџсо*, мн. *бџси — бџсе — бџса*; одређ.: *бџси — бџси — бџси*, мн. *бџси — бџси — бџси*. Тако је и у Вука и Даничића (СА, 213), у Пиви и Дробњаку (АПД, 277/93), у пљеваљском (АСПГ, 142), поцерском (АПГ, 38) и сремском (ГС, 276/76).

47. — У Даничићу је: *вџић, џџи — џџа, мџк — мџка, џџ — џџа, сџв, смџћ, џџџ, шрџм — шрџма, хрџм — хрџма, мџк — мџка, сџрџн — сџрџна, сџџић*, а у Ускоцима: *вџић — вџић, џџи — џџа, мџк — мџка, џџ — џџа, сџв — сџва, смџћ — смџћа, џџџ — џџџа, шрџм — шрџма, рџм — рџма, мџк — мџка, сџрџн — сџрџна, сџџић*.

48. — У Ускоцима је *гџдан, жџдан, џрџдан, џџман*, а у Руџичића за пљеваљски говор: *џџман* и *џџман, џџџан* и *џџџан, гџдан* и *гџдан, жџдан* и *жџдан, сџџџан* и *сџџџан* (АСПГ, 144), а код Даничића: *џрџдан, џџман, гџдан* (СА, 216).

49. — Акценат *мџџав* — *мџџа* забиљежио је Даничић (СА, 219) према Вуку. Међутим, Рџшетар, на истом мјесту, вели да ће то бити погрешка и да треба *мџџав — мџџа*, наводџи да је овако у РЈАК-у, „а и у неком чакавским дијалектима који имају *ар* за кратко вокално *р* а *џр* за дуго налази се ово друго, н. пр. у Старом Граду на Хвару, *сџ џ* мјесто *а*, „мџртџв”, „мџртџв”. Ј. Вуковић (АПД, 283/99) наводи за Пиву и Дробњак *мџџав — мџџа*: *мџџавџ*, али додаје: „овај посљедњи придјев [мџџав] има дуг прџи слог и у озрџнићком говору: *мџџав — мџџа — мџџа* (Die Betonung, 113), и у Крајини: *мџџав — мџџа* (Nast. vjesnik VII, 108), *мџџав — мџџа — мџџа* у чакавском говору на Брачу,

сковљезић (поцерски говор) има и једно и друго, тј. акценат на корену основног глагола и на крају: *д̀днесѣм* — *донесѣм*, *б̀ерѣм* — *берѣм*, *ѝдзовѣм* — *иодзовѣм*, *завонѣм* — *завонѣм*, *иосведочѣм* — *иосведочѣм* (АПГ, VII), а на стр. 84: *донесѣм* и *д̀днесѣм*, *и́ренесѣм* и *и́ренесѣм*, *и́онесѣм* и *и́днесѣм*. Б. Николић (сремски говор) наводи: *довѣдѣм* (чешће) и *д̀довѣдѣм* (ређе), *донесѣм* (чешће) и *д̀днесѣм* (ређе), *идѣм* (чешће) и *и́дѣм* (ређе), *б̀ерѣм* и *берѣм*, *и́йјѣм* и *и́ујѣм* (СГ, 215/15). Стевовић (Гружа): *ј̀бодѣм*, *з̀абодѣм*, *д̀двезѣм*, *у̀илеиѣм*, *р̀асилеиѣм*, *д̀двезѣм*, *и́рвезѣм*, *о̀грѣбѣм*, *и́рѣчѣм*, *д̀иѣчѣм* итд. (ШГГ, 611/211), све, дакле, као у Ускоцима:.

Мислим да је новосадска Правописна комисија, која је израдила наш нови Правопис и којој је било предложено да се усвоји као књижевна и форма *д̀довѣдѣм* (и све друге њој сличне), погријешила што није прихватила тај предлог, јер се из наведеног материјала види да је врло распрострањена.

54. — Вук је овако акцентовао ове презенте: *з̀добијѣм*, *и́ддавијѣм*, *р̀азавијѣм*, а Ђ. Даничић (СА, 102) мисли да је Вук погријешно и да је требало да стоји *з̀добијѣм*, *и́ддавијѣм* и *р̀азавијѣм*. У Ускоцима је, међутим, као у Вука, а тако је и у Пиви и Дробњаку (АПД, 318), шљеваљском говору (АСПГ, 150. и 155) и у РСАНУ (у њему је, додуше, *з̀добијѣм* главни акценат, а *з̀добијѣм* споредни), па се на основу свега тога може рећи да Вук ипак није погријешно.

55. — У Ускоцима се 3. л. мн. од глагола типа *чуваѣм* акценатски поклапа са осталим презентским лицима: *с̀и́вѣм* — *с̀и́вајѣм*, *чу́вѣм* — *чу́вајѣм*, док је у књ. јез. друкчији однос: *чу́вѣм* — *чу́вајѣм*. У Пиви и Дробњаку ово се лице акценатски колеба између / и ∅: *и́и́и́ајѣм* и *и́и́и́ајѣм*, али *з̀и́и́и́ајѣм*, па онда *з̀и́јевајѣм* и *зи́јевајѣм*, *др̀и́јемајѣм* (*з̀др̀и́јемајѣм*) и *др̀и́јемајѣм*, с тим што је, како вели Ј. Вуковић, презентски акценат обичнији. У колубарском говору (КГ, 8) само *с̀и́рѣмајѣм*, а тако је и у тршићком: „само *чу́вајѣм*, а не (и) *чу́вајѣм*” (ТГ, 378/12).

56. — Прво и друго лице презента глагола типа *др̀жаѣм* креће се у овим алтернацијама *др̀жѣмо* и *др̀жѣмѣ* и у народним говорима и у књижевном језику. Вуковић (АПД, 325) не наводи форму *ко́и́мо*. Б. Николић (ОМНА, 21) наводи велики број ових акценатских дублета: *чи́и́амо* — *чи́и́амо*, *во́и́мо* — *во́и́мо*, *ко́и́мо* — *ко́и́мо* итд. М. Респетар (SB, 183. и 184) вели: „Акцент auf dem Suffix -то, -те, z. B. *зн̀а́то* — *зн̀а́то*, *зовѣ́т* — *зовѣ́то*, *др̀жѣ́т* — *др̀жѣ́то*, *вјѣ́нѣ́т* — *вјѣ́нѣ́то* u s. w.” и *др̀жѣ́то*, *др̀жѣ́те*, *ре́бѣ́то*, *ре́бѣ́те* итд. Ј. Вуковић каже: „Поред *жѣ́лѣ́м* — *жѣ́лѣ́мо* од глагола типа *жѣ́лѣ́м* — *жѣ́лѣ́м* чуо сам и *жѣ́лѣ́м* — *жѣ́лѣ́мо*, али мислим да је обичнији први акценат.” Д. Ђупић за Бјелопавлиће има: *ле́жѣ́мо*, *црвѣ́нѣ́мо* (ГБ, 64), а М. Московљевић за поцерски говор: *и́лѣ́и́ѣ́мо* — *и́лѣ́и́ѣ́и́ѣ́мо*, *о́и́лѣ́и́ѣ́мо* — *о́и́лѣ́и́ѣ́и́ѣ́мо*, *исѣ́чѣ́мо* — *исѣ́чѣ́и́ѣ́мо*, *забо́дѣ́мо* — *забо́дѣ́и́ѣ́мо*, *о̀грѣ́бѣ́мо* — *о̀грѣ́бѣ́и́ѣ́мо* (АПГ, 84). А. Пеџ наводи: „Прво и друго лице презента глагола типа *чи́и́аѣм* и *др̀жѣ́и́ѣм* знају и за Даничићев акценат: *чи́и́амо*, *чи́и́аи́ѣмо*, *др̀жѣ́мо*, *др̀жѣ́и́ѣмо* (ГИХ, 14). Међутим, за сјевернохерцеговачки наводи само: *чи́и́амо*, *чи́и́и́и́ѣмо*, *др̀жѣ́мо*, *др̀жѣ́и́ѣмо* (ibid., 16). Б. Николић (за колубарски говор) само *и́ѣ́чѣ́мо*, *и́ма́мо*

и сл. (КГ, 8), а за тришћки: „само акц. *їечемо* — *беремо* — *чїїамо* — *бројимо* и сл.” (ТГ, 378/12). М. Дешић (за западнобосански говор): *вєлїмо, жєлїмо, їмїмо, їмїше, сјєдїмо, сјєдїше, чїїамо, чїїаїше*; „Нисам биљежио форме *велїмо, желїмо* и сл.” (ЗБИГ, 210).

57. — У Ускоцима је *жївїмо*, али и (ређе) *живїмо*. Тако и *блїмо* и *блеїмо, блијєдїмо* и *блијєдїмо*. А тако је и у Пиви и Дробњаку (АГПД, 327). Први слог је скраћен, као и у Пиви и Дробњаку. Решетар наводи за Озриниће *трєсєто*, тј. дуг коренов вокал и акценат на крају (старо *trēsētō*), а за Дубровник *клєчїто* односно *клечїто*, са скраћеним кореновим вокалом (SB, 29); он за Озриниће такође даје и овај материјал *жївїто, жївїте, блїјїто, клєчїто, стїдїто, вїтїто, звїждїто* итд. (ibid., 191).

58. — Појаву *бач* — *бач, їуш* — *їуш, ћуш* — *ћуш* итд. (скраћени императивни облици, који су прешли у узвике) у Ускоцима биљежи и Ј. Вуковић за Пиву и Дробњак. Он такође биљежи и ускочку појаву *нѓс, вѓд* (наративни скраћени императив (АГПД, 329—330. и 98). Слично је и у Вушовића (ДИХ, 59).

59. — Повлачење акцента према крају срегамо у ускочком говору у имперфекту глагола типа *чїїаїши*. Даничић (СА, 166): *чїїах* — *чїїаїше* — *чїїаїше*, а у Ускоцима *чїїаг* — *чїїаїше* — *чїїаїше* итд., а овако је и у Пиви и Дробњаку (АГПД, 331—332) и у пљеваљском говору (АСПГ, 160—161). М. Николић има за горобињски говор: *бијаше* и *бїјаше, бијасмо* и *бїјасмо*. П. Ивић: *мїшлїгї* (Диј, 134).

59. — Говори по југозадним крајевима наше земље доста се разликују од књижевног акцента у 2. и 3. л. једн. аориста. Та одступања од књижевног акцента, тј. од Вуковог и Даничићевог акцента, имала би углавном дијалектолошки интерес да се, нарочито у посљедње вријеме, нека од тих одступања нијесу почела и друкчије схватати. Овдје у првом реду мислим на акценат аориста дат у нашем новом Правопису. Чланови Комисије који су израдили овај правопис — свакако увиђајући животну снагу неких акцената аориста који одударају од Вука и Даничића, тј. од онога што се досад сматрало ваљачим за књижевни језик — стали су на гледиште да, поред Вукова акцента, треба оснажити као књижевни и акценат неких глаголских типова који досад није признаван као књижевни. Како је акценат аориста у Вука и у ускочком говору исти у врло великом броју глаголских типова, показашу овдје само оне акценте аориста ускочког говора који су, разликујући се од Вука, тј. од књижевног језика, новим Правописом признати као књижевни.

Поред досадашњег *вѓчї* и *вїчї* усвојен је и акценат који се јавља у низу народних говора, па и у ускочком говору: *вѓча* и *вїчча*; дакле:

1. *вѓчї* — *вїчї* и *вѓча* — *вїчча*

Тако је и: *блїсїл, буса, вѓрда, вѓсла, глѓса, дѓбља, крѓја, куља, мѓша, сукља, чїїл, чїїа* итд., а и у сложеницама: *їривљѓчча, заблїсїа, їобуса, завѓрда, завѓсла, надглѓса, одѓбља, їокрѓја, їокуља, замѓша, исукља, їрочїїа, шичуїа* итд. поред досадашњег *їрївѓчї* — *їрївѓчї*, *зѓблїсїї* и сл.

Исти је случај и са глаголским типовима *држаиџи*, *драиџи*, *саздаиџи*, *оруџаиџи*, *куйоваиџи* итд.: *држа*, *дра*, *сазда*, *оруџа*, *куйова* итд. и са њиховим сложеницама: *задрџа*, *йодра*, *йокуйова* итд.

2. *бѣжаиџи* — *бјѣжаиџи*: *бѣжѧ* и *бјѣжѧ*, *бѣжа* и *бјѣжа*
разб(ј)ѣжаиџи се: *рѧзб(ј)ѣжѧ се* и *разб(ј)ѣжа се*
3. а) *дѣдаиџи*: *дѣдѧ* и *дѣда*
йзгнаиџи: *йзгѧ* и *йзгна*
б) *хукѧиџи*: *хукѧѧ* и *хукѧѧ* (у Ускоцима: *кукѧѧ*)
йскаиџи: *йскѧ* и *йска*
зачѣшљаиџи: *зѧчѣшлѧ* и *зачѣшлѧ*
в) *смѧјаиџи се*: *смѧјѧ се* и *смѧја се*
насмѧјаиџи се: *насмѧјѧ се* и *насмѧја се*
4. *йзбраиџи*: *йзбрѧ* и *йзбра*
5. *чејркаиџи*: *чејркѧ* и *чејрка*
израчѧнаиџи: *йзрачѧнѧ* и *израчѧна*
6. а) *дјевѣдаиџи*: *дјѣвѣдѧ* и *дјевѣда*
оийѧуиџи: *дѧйѧуиџи* и *оийѧуиџи*
б) *сѧтарјешѣдаиџи*: *сѧтарјешѣдѧ* и *сѧтарјешѣда*
в) *лелѣкаиџи*: *лѣлѣкѧ* и *лелѣка*
залелѣкаиџи: *зѧлелѣкѧ* и *залелѣка*
7. *кѧхнуџи*: *кѧхну* и *кѧхнѧ* (у Ускоцима: *кѧнѧ*)
йодѧхнуџи: *йодѧхну* и *йѣдѧхнѧ* (у Ускоцима: *йѣдѧнѧ*)
8. а) *шкрѣгѧнуџи*: *шкрѣгѧну* и *шкрѣгѧнѧ*
б) *чалабрѣкѧчуџи*: *чалабрѣкѧчу* и *чѧлобрѣкѧчу*
в) *йришѣгѧнуџи*: *йришѣгѧну* и *йришѣгѧну* (поред *йришѣгѧну* и *йришѣгѧну*)

Глагол *йришѣгѧнуџи* има *йришѣгѧну* (није поменута Даничићева форма *йришѣгѧну*).

Глаголи као *йѣшѣкѧнуџи*, *йѣшѣгѧнуџи* и *йѣшѣгѧнуџи* имају: *йѣшѣкѧну*, *йѣшѣгѧну* и *йѣшѣгѧну*.

9. За глаголе типа *йѣсѣиџи* дате су обје форме (*йѣсѣде* и *йѣсѣде* и *йѣсѣде* и *йѣсѣде* (поред *йѣсѣ(ј)ѣднѧ*, према *-ну/-не*).

Глаголи типа *сјѣгѧнуџи* (сѣгѧнуџи) дати су само у овом лицу: *сјѣгѧну* одн. *сѣгѧну*, *йрѣде*, *сѧирѣже*, *йѣсѣ*, *гѧризе* итд., па онда, наравно, *йѣсѣгѧнуџи* (одн. *йѣсѣгѧнуџи*), *йрѣсѣгѧнуџи*, *йѣсѣгѧнуџи*, *йрѣсѣгѧнуџи* итд., а није дат Вуков (и ускочки) акценат *сѧирѣже*, па онда ни: *сјѣгѧну* одн. *сѣгѧну* (у Ускоцима *йѣсѣгѧнуџи*), *йрѣде*, *ѣсѣгѧнуџи* одн. *ѣсѣгѧнуџи* (у ускочком: *ѣсѣгѧнуџи*), *ѣсѣгѧнуџи* итд.

10. Усвојене су обје акценатске форме глагола *рѣгѧнуџи*: *рѣгѧну* и *рѣгѧну*, па и: *йѣрѣгѧнуџи* и *йѣсѣрѣгѧнуџи*, *не рѣгѧну* и *не рѣгѧну* итд.

11. Ни састављачи нашег новог Правописа немају потпуне јединствености 2. и 3. л. једн. аориста глагола типа *йѣиџи*. За глаголе *йѣиџи*, *вѣиџи*, *лѣиџи*, *бѣиџи* (*esse*), *крѣиџи* дати су акценати: *йѣ*, *вѣ*, *лѣ*, *бѣ*, *крѣ*, па према томе и: *йѣиџи*, *сѧвѣиџи*, *дѣбѣиџи*, *сѧкрѣиџи*, али је за бити (*battre*) дато *бѣиџи* и *йѣбѣиџи*. За глагол *шѣиџи* дато је *шѣиџи*, а за *сѧишѣиџи* — *сѧишѣиџи* и *сѧишѣиџи*.

12. Велики број акцената усвојен је глаголе типа *izáhi* (*izáhi*, *izáhi*, *izáhi*): *izáhe* и *izáhe*, или *oiyíhi* (*oiyíhi*): *oiyíhe* и *oiyíhe*, *oiyíde* и *oiyíde*, *ode* и *ode* итд.

13. За глаголе типа *sávejiťovaihi* — *sávejiťovaihi* није дат акценат *sávejiťovā* — *sávejiťovā*, већ само *sávejiťova* — *sávejiťova*. В. и Б. Николића, ОМНА, 23, и М. Стевановића, ДАА, 250—263.

Ову разноврсност аориског акцената донио нам је историјски развитак наше акцентуације и у овом тренутку не може се ни помишљати на свођење тих разних акцената на јединствене форме.

60. — Темпорални прилози типа *данас* имају уопштен дуг завршни слог у ускочком говору: *danās*, *jūirōs*, *noħās*, *zimūs*, *jesenās*, *lejiťos* итд. Тако је и у лештанском (ЈБГ, 182/24). У Грузији: *jūirōs*, *danās*, *noħās*, *večerās*, *jesenās*, *lejiťos*, *irolejiťos*, *zimūs* (ШГГ, 607/207). И у тришћком је *danās* (ТГ, 393/27). У трстеничком говору: *danās*, *noħās*, затим *zimūs*, *jesenās*, *večerās*, али *lejiťos*, *irolejiťos* (ТГ, 33). У поцерском: *danās*, *noħās*, *večerās*, *jesenās* (АПД, 104).

61. — Вук има *šamān*, а у Ускоцима, који припадају новоштскавским говорима, тј. имају пренесену акцентуацију, излазимо *šamān*. Наoko, овдје је у питању стара акцентуација. Тако мисле и неки наши научници (исп. Ј. Вуковића, АПД, 268). Међутим, ја мислим да то не мора бити ствар старе акцентуације, већ да спгда у област емотивне природе. У случају кад се, поред реловног *вѣлика* или *вѣликā*, каже *вѣликā*, свакако у питању није стара акцентуација, већ узвичност, потенцијалност и сл. Ево шта у вези са тим каже П. Ивић говорећи о особинама пумадијско-војвођанског дијалекта: „Нова акцентуација спроведена је у већини говора овог дијалекта у унутрашњости речи узетих посебно. Ипак и ту има у многим говорима, нарочито источнијим, појединих отступања (примери као *šamān* најчешће су везани за емоцијалну интонацију. . .)” (Диј, 68).

Скраћенице

- АГМГ — Фахра Матијашећ: *Акцент глагола у савременом мостарском говору у односу на Вуков и Даничићев систем*, ЈФ XXVI/1—2, Београд, 1963 — 1964.
- АПД — Јован Вуковић: *Акцент говора Пиве и Дробњака*, СДЗБ X, Београд.
- АПГ — Милош Московљевић: *Акцентски систем поцерског говора*, Београд, 1928.
- АСО — А. Ресо: *Акцент села Ortiješa*, Naučno društvo NR BiH, Građa X, Odjeljenje filoloških nauka, knj. 7.
- АСПГ — Гојко Ружичић: *Акцентски систем пљеваљског говора*, СДЗБ III, Београд.

- ББГ — Павле Ивић: *Белешке о биограчићком говору*, СДЗБ XXIV, Београд, 1978.
- ВРСР — Vratoljub Klaić: *Veliki rječnik stranih riječi*, Zora, Zagreb, 1974.
- ГБ — Драго Бүпић: *Говор Бјелопавлића*, СДЗБ XXIII, Београд, 1977.
- ГГС — Павле Ивић: *О говору Галишљских Срба*, СДЗБ XII, Београд, 1957.
- ГИХ — Асим Пецо: *Говор источне Херцеговине*, СДЗБ XIV, Београд, 1964.
- ГЉ — Мирослав Тешић: *Говор Љештанског*, СДЗБ XXII, Београд, 1977.
- ГПД — Јован Вүковић: *Говор Пиве и Дробњака*, СДЗБ X, Београд.
- ГС — Томо Маретић: *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb, 1899.
- ГСГ — Мирослав Николић: *Говор села Горобиља*, СДЗБ XIX, 1972.
- ГСО — Милорад Симић: *Говор села Обади у босанском Подрињу*, СДЗБ XXIV, Београд, 1978.
- ДАА — Михаило Стевановић: *О данашњем акценту аориста*, НЈ, н. с., V, Београд.
- Диј — Павле Илић: *Дијалектологија српскохрватског језика*, Матица српска, Нови Сад, 1956.
- ДИХ — Данило Вүшовић: *Дијалект источне Херцеговине*, СДЗБ II, Београд, 1927.
- ЗБИГ — Милорад Дешић: *Западнобосански ијекавски говор*, СДЗБ XXI, Београд.
- Јф — *Јужнословенски филолог*, београдски часопис.
- КГ — Берислав Никлић: *Колубарски говор*, СДЗБ XVIII, Београд.
- ЛГ — Радоје Симић: *Левачки говор*, СДЗБ XIX, Београд, 1972.
- МГ — Берислав Никлић: *Мачвански говор*, СДЗБ XVI, Београд, 1966.
- МД — Лука Вүјовић: *Мрковићки дијалекат*, СДЗБ XVIII, Београд, 1969.
- НЈ — *Наш језик*, београдски часопис.
- НСГ — Данило Барјактаревић: *Новопазарско-сјенички говор*, СДЗБ XVI, Београд, 1966.
- ОМНА — Берислав Николић: *Основи млађе новоштокавске акцентуације*, Београд, 1970.
- Прав — *Правопис српскохрватског књижевног језика*, Матица српска — Матица хрватска, Нови Сад — Загреб, 1960.
- Рад — *Рад Југословенске академије знаности и умјетности*, часопис, Загреб.
- РГ — А. Пецо и Б. Милановић: *Ресавски говор*, СДЗБ XVII, Београд, 1968.
- РД — Александар Белић: *Историја српскохрватског језика; Речи са деκлинацијом*, универзитетска предавања, Београд, 1950.
- РЈАК — *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti*, knj. I—XXIII, Загреб, 1880—1976.
- РК — Ристић-Кангрга: *Речник српскохрватског и немачког језика*, Београд, 1928.
- РКМД — Гл. Елезовић: *Речник косовско-метохишког дијалекта*, СДЗБ IV, Београд, 1932, и СДЗБ VI, Београд, 1935.
- РМС — *Речник српскохрватског језика Матице српске*, Нови Сад.

- PMCMX — *Речник српскохрватскога књижевног језика*, књ. I—II, Матица српска и Матица хрватска, Нови Сад — Загреб.
- PCANУ — *Речник српскохрватског књижевног и народног језика Српске академије наука и уметности*; Београд, књ. I—II.
- CA — Буро Даничић: *Српски акценти*, изд. Српска краљевска академија, Београд — Земун, 1925.
- SB — Милан Решетар: *Die Serbokroatische Betonung südwestliche Mündarten*, Беч, 1900.
- CG — Берислав Никлић: *Сремски говор*, СДЗб XIV, Београд, 1964.
- СДЗб — *Српски дијалектолошки зборник*, београдски часопис.
- CP — Вук Стеф. Карацић: *Српски рјечник*, Београд, 1935.
- ССЈ — Михаило Стевановић: *Савремени српскохрватски језик I*, Београд, 1964.
- ССЈБ — Митар Пешикан: *Староцрногорски средњокатунски и лешански говори*, СДЗб XV, Београд, 1956.
- ТГ — Берислав Никлић: *Тршићки говор*, СДЗб XVII, Београд, 1968.
- ТГ₁ — Душан Јовић: *Трстенички говор*, СДЗб XVII, Београд, 1968.
- ЦГ — Банко Милетић: *Црмички говор*, СДЗб IX, Београд, 1940.
- ШГГ — Игрутин Стевовић: *Шумадијски говор у Грузи*, СДЗб, XVIII, Београд, 1969.

MILIJA STANIĆ

ON SOME QUALIFICATIVE-QUANTITATIVE RELATIONS OF THE
USKOKS' SPEECH COMPARED TO OTHER PEOPLE'S SPEECHES OF OUR
LANGUAGE AS WELL AS TO OUR LITERARY LANGUAGE

Summary

The uskoks' speech almost border on the east Hercegovina speech, but that does not at all minimize the fact that it is one of the classical Vuk's new Štokavian speeches. Its speciality, and therefore the speciality of its accents is, on the hand, that it represents a sum of (not mechanical, but organic) speeches in the areas from which the representatives of the uskoks speech came to Uskoks (a Nikšić area, the old Montenegro, Kuči, Vasojevići, Sandžak and others) and, on the other hand, that various language phenomena which the uskoks brought to Uskoks were pretty much leveled during the two hundred years of the development of Uskoks.

In this paper some of the uskoks' accent marks are shown which include the uskoks' speech in our other people's speeches or which separate it from them. Showing those marks is mostly categorial, and details are given only if they are in any way characteristic. In addition to others, these phenomena are pointed out: *Bóžo* (Uskoci) — *Božo* (Gruža), *Rádović* — *Rádović, znâci* — *znâci, barjâktar bârjaktâre, bârjaktâri, and barjaktâri, najaka* — *najak, određ. prid. vrući* — *vrući, doći* — *doći, donesem* — *donesem, privjenč* — *privjenča, danas* — *danas* etc.

This comparative study of the accent phenomena and isoglosses is useful, also because of realizing the possibility of expanding the scope of the literary language, as well as, because of getting insight into some migratory movements of population.

